

Ülevaade 2016. aastal välja antud keeleauhindadest – riigi F. J. Wiedemanni keelauhind ja Keeletegu 2015

Kadri Sõrmus

haridus- ja teadusministeeriumi keeleosakonna nõunik

2016. aasta tõi Eesti rahvani keeleteo juubeliaasta keeleteod ja tõstis Wiedemanni keeleauhinna laureaadiks keelekapten Uno Lauri.

Riigi Wiedemanni keeleauhind

F. J. Wiedemanni keeleauhinda on Eestis välja antud 28 aastat, sellest riikliku preemiana 12 aastat. Riigi Wiedemanni keeleauhind on elutööauhind, mis määratakse igal aastal ühele inimesele väljapaistvate teenete eest eesti keele uurimisel, korraldamisel, õpetamisel, propageerimisel või kasutamisel. Auhind antakse üle vabariigi aastapäeval koos teiste riigipreemiatega ning seda pidulikku sündmust jääb meenutama ülevaade Eesti teaduste akadeemia välja antud riigipreemiade raamatus. Ettepaneku auhinna andmiseks teeb Wiedemanni keeleauhinna komisjon, mille 3. detsembril 2015. aastal riigi kultuuripreemiade ja kultuuristipendiumide seaduse § 15 lõike 1 alusel kinnitatud koosseisu kuulub komisjoni esimehena haridus- ja teadusminister Jürgen Ligi ning liikmetena Reili Argus (Emakeele Seltsi abiesimees), Martin Ehala (Tartu ülikooli professor), Margit Langemets (eesti keele instituudi sõnaraamatute peatoimetaja), Indrek Lillemägi (Väike-Maarja gümnaasiumi eesti keele ja kirjanduse õpetaja), Paul-Eerik Rummo (Eesti keelenõukogu liige), Tõnu Seilenthal (Tartu ülikooli dotsent), Kadri Sõrmus (haridus- ja teadusministeeriumi keeleosakonna nõunik), Jüri Viikberg (Tallinna ülikooli dotsent).

2016. aastal tuli komisjonil otsus teha rekordilise hulga kandidaatide vahel. Kandidaatide hulk tingis selle, et ühise kandidaadini jõudmiseks tuli läbi teha mitmeetapiline hääletusprotseduur ja nii toimus mitu hääletusvooru, arutati, vaieldi ning valiti lõpuks mitme tasavägise kandidaadi seast üks ühine kandidaat. Valitsusele tehti ettepanek anda 2016. aasta keeleauhind Uno Laurile, kes elupõlise kaptenina on kogu elu vältel oma hoiakute ja tegevuste kaudu väärtustanud eesti keelt ning seisnud vastu eesti merekeele muutmisele venekeelseks.

Ei ole päris tavapärane, et Wiedemanni keeleauhinna saab inimene, kes on oma elutöö teinud teises valdkonnas, kuid keeleteemad, eestikeelne terminoloogia ja korrektne keelekasutus on olnud tänavuse laureaadi jaoks kogu elu väga oluline ning oma palgatöö kõrval on ta suure entusiasmiga ajanud keeleasju – Uno Laur on enam kui 40 aastat olnud eesti merendusterminoloogia arendaja ning eestvedaja, mereterminoloogia komisjoni, hilisema merekeele nõukoja pikaajaline esimees ja auesimees. Ta algatas meremuuseumi juures mereterminoloogia komisjoni tegevuse, et seista vastu merekeele venestamisele ja luua eesti merekeele jaoks korrektne oskusterminoloogia. Komisjoni eesmärgina sõnastati eesti mereterminoloogia säilitamine, süstematiseerimine, õige kasutamine, propageerimine ja uute terminite loomine. Järjepidevalt tegutsenud terminoloogiakomisjoni töö tulemusena on 1996. aastal ilmunud Eesti entsüklopeediakirjastuse väljaanne „Mereleksikon” ning 2008. aastal mahukas „Inglise-eesti meresõnaraamat”. Nõukoda vastutab tänapäevase veebiväljaande Mereviki eest ning nõustab

WIEDEMANNI KEELE- AUHINNALE ESITATI:

Marja Kallasmaa – Eesti silmapaistvaim kohanimeuurija, eesti keele instituudi teadlane. Esitajad eesti keele instituut ja Eesti kirjandusmuuseum

Reet Kasik – Tartu ülikooli emeriitdotsent, pikaajaline õppejõud, eesti keele õpetaja, uurija, korraldaja ja propageerija. Esitajad Tartu ülikool ja Emakeele Selts

Krista Kerge – TLÜ rakenduskeeleteaduse professor, keeleteadlane, õppejõud ja keelekorraldaja. Esitaja Tallinna ülikool

Uno Laur – mereterminoloogia komisjoni tegevuse algataja, mereterminoloogia arendaja ja eestvedaja. Esitajad veeteede amet ja HTM

Ingrid Rüütel – regivärsi kogumise ja uurimise juht, hilisema rahvalaulu muusika, värsitehnika ja keele uurija. Esitaja Mati Hint, Wiedemanni keeleauhinna laureaataastast 2003

Anu Saluäär-Kall – viimase 50 aasta olulisim ja virtuoosneim Skandinaavia kirjanduse vahendaja eesti keelde. Esitajad Eesti kirjanike liit ja Loomingu Raamatukogu

Mats Traat – autor, kelle teened kirjanikuna ja tartu keele väärastajana on väga olulised. Esitaja Mati Hint, Wiedemanni keeleauhinna laureaataastast 2003

abivajajaid merendusterminoloogias. Uno Lauri keeleanalane tegevus sümboliseerib eestlase panust oma emakeele heaks, tema tähelepanelikkus, hoolsus ja nõudlikkus eesti keele kasutamisel on eeskujuks ja järgimiseks.

Vabariigi Valitsus kinnitas 18. veebruaril ettepaneku määrata riigi Ferdinand Johann Wiedemanni keeleauhind 2016. aastal kapten Uno Laurile „keelemeheliku pühendumise ning viljaka ja järjepideva töö eest eesti merekeele kaitsmisel, eesti merendusterminoloogia arendamisel, korrastamisel ja levitamisel”. Wiedemanni auhinna andis 24. veebruaril Eesti teaduste akadeemia maja saalis pidulikult üle haridus- ja teadusminister Jürgen Ligi.

Keelesündmuste tähistamine jätkus 28. aprillil Väike-Maarjas Wiedemanni keelepäevaga. Ettekannetega esinesid kaugsõidukapten Uno Laur, kes rääkis merekeele nõukoja sünnist ja leksikonist MerLe, merekeele nõukoja liige Tauri Roosipuu, merekeele nõukoja esimees Peedu Kass, EKI vanemterminoloog Kaisa Kesküla, esinesid Väike-Maarja gümnaasiumi õpilased ning Kiltsi mõisakooli lapsed. Keelepäeva lõpetuseks siirduti Väike-Maarja keeletammikusse ning Wiedemanni keelepreemia laureaat Uno Laur pani Ly Ipsbergi juhatatud tütarlastekoori laulu saatel kasvama uue noore keeletamme.

2016. aastal toimus **keeleteoauhinna** 10. konkurss. Keeleteokkursi eesmärk on tunnustada lõppenud aastal tehtud tegusid, mis tõstavad eesti keele tuntust ja mainet, väärtustavad eesti keele õpetamist, õppimist ja oskamist, soodustavad eesti keele kasutamist ja staatuse kindlustamist ning edendavad eesti keele talletamist ja uurimist. Muidugi on uhke keeleteokkursi võita, kuid samavõrd tähtis on, et tehtud tegusid märgataks, neist räägitaks ning nende kaudu väärtustataks keelemaailmas toimuvat. Seetõttu tegi palju rõõmu, kui 17. jaanuariks oli haridus- ja teadusministeeriumi postkasti laekunud koguni 28 keeleteo auhinnale kandideerivat tegu ja sai asuda valima 2015. aasta parimat. Esmalt vaatas Emakeele Selts esitatud kandidaadid üle ning jättis võistleva 27 tegu. Ühele esitatud kandidaadile tehti ettepanek hüpata võistlustulle siis, kui heast mõttest on saanud tegu.

Konkursile esitatud 2015. aastal tehtud keeleteod võib tinglikult jagada kuude rühma.

Keelekeskkonnad, grammatikad, -käsitlused

Reet Kasiku raamat „Sõnamoodustus”, „Eesti keele varamu” sarja algatamine ja esimese köite väljaandmine, Hannu Remese soomekeelne eesti keele grammatika „Viron kielioppi”, e-keelenõu ja eesti keele instituudi tasuta keelenõuanne.

Sõnaraamatud, sõnastikud

Eesti-läti ja läti eesti sõnaraamat, Läti-eesti sõnaraamat. Latviešu-igauņu vārdnīca. [Latvian-Estonian dictionary], „Eesti-leedu sõnaraamat”, „Keskonnatervishoiu eesti-inglise seletussõnaraamatu” koostamine ja väljaandmine, „Heinrich Stahli tekstide sõnastik”, „Hiiu sõnaraamat”.

Eesti keelt ja eesti keele kasutamist väärtustavad auhinnad-stipendiumid-üritused

Aunimetuse „Emakeeleõpetuse sõber” väljaandmine, selge sõnumi auhind, Edvin ja Lembe Hiedeli toimetajauhind, stipendiumi algatamine eesti keele ja kirjanduse õpetajaks õppivatele üliõpilastele, XVI emakeelepäeva konverents Tallinna Mustamäe reaalgümnaasiumis.

Eesti keele õppimise ja õpetamisega seotud keeleteod

Mare Kitsniku blogi „Rõõm keelest ja inimestest”, Tartu ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi koolitused õpetajatele 2006–2016, kirjandustund kirjanikuga, tasuta ja kõigile avatud iganädalane eesti-vene keelekümblusgrupp.

Eesti keelt väärtustavad trükised-plaadid-saated-lavastused

„ESTO-muusika. Ulgu-Eesti leviplaate 1958–1988”; Kinoteatri lavastus „Õpetaja Tammiku rehabiliteerimine. Kuidas saada heaks õpetajaks?” (2015); Kuku raadio saade „Libauudised” (autor ja esitaja Rohke Debelakk); Konguta kooli aabits, lugemiskaartide sari „Head eesti ...”.

Eesti murdekeelt väärtustavad väljaanded

Plaat „Upa-upa ubinakõnõ. Latsilaulõ võro keelen”, Hiiumaa Emmaste murrakus muistendikogumik „Iiu Leiger” ja lasteraamat „Iiuma vägimihe Leigri seiklused”.

Aasta keeleteokkursil antakse välja kaks auhinda: peaauhind ja rahvaauhind. Keeleteo **peaauhinna** saaja otsustab ministrite kogu, kuhu kuuluvad kõik taasiseseisvunud Eesti haridus- ja teadusministrid: Jürgen Ligi, Jevgeni Ossinovski, Jaak Aaviksoo, Mait Klaassen, Rein Loik, Tõnis Lukas, Toivo Maimets, Peeter Olesk, Mailis Reps, Paul-Eerik Rummo.

Ministrite nõupidamine toimus 26. veebruaril. Põhjendati oma eelistusi, arutati ning kokkusaamise lõpuks otsustati tunnustada kõige laiema mõjujõuga keeletegu, mis aitab eesti keelt kasutada täpselt, ladusalt ja korrektselt – eesti keele instituudi e-keelenõu ja tasuta keelenõuannet.

Eesti keele instituudi e-keelenõu (<http://kn.eki.ee/>) on kõikidele eesti keele kasutajatele ja õppijatele mõeldud tasuta veebilahendus, kus on võimalik ühe päringuga saada infot erinevatest keeleinfot sisaldavatest allikatest, olulisematest eesti keele sõnastikest ja keelenõuannetest. Varasema 5–7 allika eraldi läbivaatamise asemel saavutatakse oluline ajavõit. Eesti keele instituudi tasuta keelenõuande telefonile 631 3731 helistades saavad nõu kõik keelehuvilised ja keeleabi vajajad.

Ministrid otsustasid esile tõsta ka Paul Kokla koostatud Hiiu sõnaraamatut kui kohalikku keelt ja kultuuri väärtustavat, piirkondlikku kogukonnatunnet tõstvat kõikide hiidlaste ning keelehuviliste jaoks olulist teost.

Rahvaauhinna saaja valib rahvas internetihääletuse teel ja kuigi ministritel oli otsus tehtud, kestis 5. veebruaril alanud avalik hääletus 2015. aasta rahvaauhinna saaja väljaselgitamiseks veel 9. märtsi keskööni. Igaühel oli võimalik anda oma hääl ühele või mitmele kandidaadile haridus- ja teadusministeeriumi kodulehel www.hm.ee/keeletegu2015. 2015. aasta keeletegu valis avalikul hääletusel kokku 2528 inimest, kes andsid kokku 3953 häält. Enim häält sai ülekaalukalt „Hiiu sõnaraamat” (551). Järgnesid Kuku raadio saade „Libauudised” (R. Debelakk), e-keelenõu ja eesti keele instituudi tasuta keelenõuanne.

Keeleteokkursi võitjate pidulik autasustamine toimus 18. märtsil Jõhvi riigigümnaasiumi kaunis aatriumis. Jõhvi riigigümnaasiumi jaoks oli kahtlemata proovikivi korraldada juba esimesel õppeaastal üleriigiline aktus, mida filmitakse mitme kaameraga ja mida võivad aadressilt <http://www.uttv.ee/naita?id=23764> vaadata ka need, kes kohale sõita ei saanud. Et laiendada kontserdist osa saamise võimalust, tõlgiti kogu lõputseremoonia ka viipekeelde.

Gümnaasiumiperet tuleb igati tunnustada, sest Natalja Šabartšina (moderntants), Tanja Elkeni (muusikalised vahepalad), Taivo Aljaste (rahvatants), Dea Proode (sõnalised etteasted) kokku pandud kava ning korraldatud aktus oli tõesti suurepärane ja liigutav. Sellesse Eesti keele-rahva jaoks olulisse päeva oli põimitud pisut kohalikku Ida-Virumaa koloriiti ning toodud esile olulisim – austus ja armastus meie armsa eesti keele ja kultuuri vastu. 2016. aasta keeletegude lõpuürituse korraldamise teatepulga võttis vastu Vändra gümnaasium.

2016. aasta keeletegude tegemiseks on jäänud veel pisut vähem kui pool aastat. Häid keeletegusid ja hoiame oma keelt!

OK